

Crkva kao odgojni čimbenik

Ante Vukasović

Sažetak

Ovaj rad je posvećen Crkvi kao odgojnom čimbeniku. U njemu autor dokazuje da je odgojna djelatnost imanentna Crkvi kao instituciji. Ona je oduvijek bila apostolat, svjedočenje, naviještanje, poslanje, evangelizacija, pastoral, kateheza, a svi ti pojmovi sadrže i odgojna nastojanja u funkciji vjere, ali i proces osloboditeljskog očovječujućeg odgoja i promicanja općeljudskih vrijednosti. U radu se navode i konkretni oblici crkvenog odgojnog djelovanja. Kaže se da je prinos Crkve kao odgojnog čimbenika posebno aktualan danas u doba moralne krize i obezvrijedenosti etičnih vrijednosti.

Pisac ističe da su obitelj, škola i Crkva tri najznačajnija odgojna čimbenika. Njihovim usklađenim pedagoškim djelovanjem mogu se, poprilično, reafirmirati odgojna nastojanja, oživotvoriti općeljudske vrijednosti i obuzdati razorna djelovanja etičkog nihilizma.

Crkva je snažan odgojni čimbenik. Ona odgaja svim svojim učenjem, vrijednostima i »sveukupnom svojom prisutnošću, svim onim što ona živi, slavi, ispovijeda, proglašava i svim onim što ona jest.«¹ U tome sudjeluje svećenstvo i svi vjernici. Vjera je duhovno opredjeljenje, poimanje svijeta i života, svjetonazor, smisao življenja, nalaženje i duboko doživljavanje vrijednosti, etičnosti i čovječnosti.

»Crkva prolazi kroz povijest utkana u sva iskušenja povijesti noseći u sebi sve darove Božje za spasenje ljudi; u svim pokoljenjima svoje dvotisućljetne povijesti odgajala je i odgaja vjernike svake dobi i staleža za pravedan, svet život. Kolike je odgojila čestite očeve, dobre majke, poštene mladiće, nevine djevojke, revne svećenike, redovnike i redovnice, kao i časne biskupe u hrvatskom narodu kroz trinaest stoljeća svog spasesnjskog djelovanja! Tako i u svim narodima u koje je donijela Radosnu vijest! Nebrojani su njezini sveci i svetice, mučenici i mučenice.«² Ona i danas želi angažirano sudjelovati u radosnom naviještanju Evanđelja, odgoju u vjeri i odgoju uopće. O tome svjedoče »Temeljne smjernice« katoličkih biskupa o obnovi religioznog odgoja i kateheze.³

- 1 *Religijsko-pedagoško katehetski leksikon*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 1991, str. 184.
- 2 Franjo kardinal Kuharić: *Kako je lijep čisti naraštaj*, Hrvatski katolički zbor, »MI«, Zagreb, 1992, str. 30.
- 3 *Radosno naviještanje Evanđelja i odgoj u vjeri*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1992.

Vjera prožimlje čitav čovjekov život i prati ga od rođenja do smrti. U kršćansku zajednicu pojedinac stupa krštenjem. Živeći u njoj postaje pripadnikom kršćanske kulture. U njoj stječe moralna iskustva, moralne spoznaje, uvjerenja i držanje, navike moralnog ponašanja i djelovanja. U njoj se oblikuje kao osobnost. U kršćanskoj obitelji i široj kršćanskoj zajednici izgrađuju se sva pozitivna ljudska svojstva. Živeći u skladu s vjerskim načelima, osoba živi čovječno i potvrđuje se kao moralno, etično biće koje ima savjest i razvijen osjećaj za razliku između dobra i zla.

Kršćanstvo, katolicizam i moral su pojave koje se potpuno podudaraju i koje su utemeljene u vjerskom i moralnom odgoju. Crkva je apostolat. Krist je bio učitelj, propovjednik, moralni preporoditelj. Okupljao je apostole, učio ih, odgajao u vjeri i moralu i poslao u svijet da i oni uče, odgajaju, šire istinu, vjeru i moralne vrijednosti, da sve narode učine učenicima njegovim. Uzmimo »Govor na gori« iz Evandjelja po Mateju, kojim Isus poučava svoje učenike i okupljeni narod, izričući osam čuvenih blaženstava:

»Blago siromasima u duhu, jer je njihovo Kraljevstvo nebesko!

Blago onima koji tuguju, jer će se utješiti!

Blago krotkima, jer će baštiniti zemlju!

Blago žednima i gladnima pravednosti, jer će se nasititi!

Blago milosrdnima, jer će postići milosrđe!

Blago onima koji su čista srca, jer će Boga gledati!

Blago mirotvorcima, jer će se zvati sinovi Božji!

Blago progonjenima zbog pravednosti, jer je njihovo Kraljevstvo nebesko!« (Mt 5,3-10)

To su duboko etični utemeljena blaženstva, jer ističu ljudske vrline: čistoću srca, milosrđe, krotkost, miroljubivost, dobrotu i pravdu. Božanska dobrota i pravda očituje se u tome da se tugujući utješe, gladni i žedni pravednosti – nasite, prezreni i progonjeni zbog pravednosti – nagrade. O tome kazuje posljednje, ali i prvo blaženstvo, koje često zbunjuje posljednje. Siromaštvo u duhu ne treba shvatiti u smislu mentalne zaostalosti, nego u duhu starozavjetne, poglavito proročke i psalamske teologije. Prema tim teologijama »siromasi u duhu« su tlačeni, od bogatih i bezbožnika prezreni, pa zavređuju Kraljevstvo nebesko. To su moralne zasade vjere u pobjedu dobra nad zlom, vjere u Božju dobrotu i pravdu. Temeljnu moralnu pouku sadrži zlatno pravilo »Sve što želite da ljudi čine vama, činite i vi njima! U tome je sav Zakon i Proroci.« (Mt 7,12)

Taj ljudski odnos prema drugom čovjeku, ljubav i čovjekoljublje čine temelje kršćanstva i katoličanstva. Na rastanku sa svojim učenicima Isus

je rekao: »Novu vam zapovijed dajem: Ljubite jedan drugoga! Kao što sam ja ljubio vas, ljubite i vi jedan drugoga. Ako imadnete ljubavi jedan prema drugome, po tome će svi upoznati da ste moji učenici.« (Iv 13,34-35)

Kršćanstvo, istina, nije istovjetno s moralom, ali ima svoju posebnu etičnu poruku. Crkva, pokretana Duhom, naviješta svijetu Evanđelje kraljevstva Božjega, ali i svjedoči novi način života i djelovanja među ljudima, odgaja u vjeri i moralu sve one koji se obraćaju Evanđelju. Sastavni dio crkvenog učenja i življenja je težnja prema vrednotama i razlikovanje dobra i zla. Tako, razrađujući misao o borbi između dobra i zla, između razuma i nagona u samom čovjeku, upozoravajući na ljudske slabosti i vrline, na moralno štetne i plemenite čine, sv. Pavao u Poslanici Galacanima kaže: »Živite po Duhu pa sigurno nećete udovoljavati požudi tijela (...) Poznata su djela tijela. To su: bludnost, nečistoća, raspuštenost, idolopoklonstvo, vraćanja, neprijateljstva, svađa, ljubomornost, srdžba, sebičnost, razdori, strančarenja, zavist, pijanke, razuzdane gozbe i ovima slična, na koja vas unaprijed upozoravam, kako sam i prije upozorio: oni koji čine takva djela neće baštiniti kraljevstva Božjega. Naprotiv, plod su Duha: ljubav, radost, mir, strpljivost, blagost, dobrota, vjernost, krotkost, uzdržljivost. Protiv ovih ne postoji zakon. Oni koji pripadaju Kristu Isusu razapeli su svoje tijelo s njegovim strastima i požudama. Ako imamo život po Duhu, slijedimo Duha! Ne težimo za taštom slavom! Ne izazivajmo jedan drugoga! Ne zavidimo jedan drugome!« (Gal 5,16-26)

Kršćanski moral je sastavni dio općeljudskog moralnog korpusa. Ne postoji protuslovlje između kršćanskog morala i morala uopće. Ideal je moralna čistoća. Naš uzoriti kardinal dr Franjo Kuharić piše: »Čistoća je provjerena etička kvaliteta ljudske osobe u koju se može imati povjerenje. Kako je lijep čisti naraštaj! Kako je radosna čista mladost! Kako je vedra čista savjest!«⁴ A to su poetično izraženi odgojni ideali.

Crkva je oduvijek bila apostolat, svjedočenje, naviještanje, poslanje, evangelizacija, pastoral, kateheza, a svi ti pojmovi uključuju i odgojno djelovanje – odgojno djelovanje u funkciji vjere (kršćanski odgoj, školstvo, kršćanski moralni odgoj), ali i proces osloboditeljskog i očevječujućeg ili općeljudskog odgoja. »Sve uloge kateheze, kako se ona danas shvaća u službenim dokumentima, postaju nužno i odgojne službe.«⁵

Kateheza je religijska pouka, ali i odgojno djelovanje i proces uvodjenja. Ima svoju informativnu i formativnu funkciju. Može se ostvarivati u različitim oblicima: vjeronaučnom nastavom, pripravom za sakramente, tečajevim religijskog odgoja, potom slavljinama, dramtizacijama, radijskim i televizijskim programom koji su namijenjeni osobama različite dobi.

4 F. kard. Kuharić: *Kako je lijep čisti naraštaj*, nav. dj., str. 25.

5 *Religijsko-pedagoško katehetski leksikon*, nav. dj., str. 535.

Kršćanski odgoj u biti je »uvođenje u služenje autentičnim ljudskim vrednotama, u suradnji sa svim ljudima za ljudskiji, slobodniji, mirniji svijet«. Tu kršćanski odgoj susreće i potpuno animira ljudski odgoj, shvaćen kao proces oslobođenja i cjelovita promocija ljudskih vrijednosti.⁶ »Kršćanska zajednica ne može odijeliti svoje zalaganje za evangeliziranje od zalaganja za promicanje, pomoću osloboditejskog odgoja, procesa dozrijevanja i ljudskog promicanja.«⁷

Prinos Crkve kao odgojnog čimbenika osobito je aktualan danas u uvjetima moralne krize i obezvrijeđenosti etičnih vrijednosti, u vremenu porasta etičnog nihilizma kao perverzije savjesti. A etični nihilizam »kao posljedica odbacivanja svih moralnih principa koji imaju izvor u Transcendenciji i u velikoj Tradiciji Crkve uvijek se negativno odražava u osobnom, obiteljskom i narodnom životu. To je proces umiranja. Nije to uspon kulture nego pad u antikulturu. Žrtva je čovjek!«⁸ Osjećamo to i vidimo svuda oko nas. Moralno bezakonje i na našim prostorima postalo je stvarnost.

Zanemarenost odgojne funkcije u obitelji, školi, te općenito u društvenom životu, potiskivanje specifično odgojnih i preferiranje obrazovnih zadaća, zapostavljenost vrijednosnih orijentacija mladeži, njezino prepuštanje »industriji zabave«, traženje smisla u besmislu življenja i izživljavanja, hedonističko i utilitarističko shvaćanje potrošačkog društva – pretpostavlja i zahtijeva svestranije angažiranje Crkve u odgojnoj djelatnosti. Taj je zahtjev u skladu sa zakonom skladnoga, jedinstvenoga odgojnog djelovanja svih odgojnih čimbenika, poglavito obitelji, škole i Crkve. Crkva može biti i treba pomoći obitelji i školi, roditeljima i učiteljima u oživljavanju odgojne funkcije u njegovanju smisla za etične vrijednosti. Obitelj, škola i Crkva – tri su najznačajnija odgojna čimbenika. Njihovim usklađenim pedagoškim djelovanjem mogu se, uvelike, reafirmirati odgojna nastojanja, oživotvoriti općeljudske vrijednosti i obuzdati razorna djelovanja etičnog nihilizma.

Mogućnosti djelovanja Crkve kao odgojnog čimbenika raznovrsne su i mnogobrojne. Rasprostranjene su od sustavne vjeronaučne obuke do apostolata svih vjernika. Zato se kao vjeroučitelji i vjerski odgojitelji pojavljuju ne samo biskupi, svećenici, redovnici i redovnice nego i vjernici laici. Spomenut ćemo neke oblike crkvenog odgojnog djelovanja.

Vjeronaučna nastava je oblik sustavnog religijskog odgoja i kateheze školske djece i mladeži. Pojavljuje su u kršćanskim zemljama zapadnog svijeta u obliku posebnog nastavnog predmeta – vjeronauka. Nastavom vjeronauka, vjerskom poukom i odgojem, vjeroučitelji – katehete i kate-

6 Isto, str. 392.

7 Isto, str. 535.

8 F. kard. Kuharić: *Kako je lijep čist naraštaj*, nav. dj., str. 20. i 23.

histice – pripremaju učenike-vjernike za njihov ljudski i vjernički život. Svrha je vjeronaučnog odgoja i obrazovanja uspostavljanje istinskih odnosa sa sveukupnom stvarnošću: prema svijetu i istinskog vjerničkog odnosa prema Bogu.⁹ U nastavi se koristi »Katekizam« – poseban oblik vjerske knjige koja svojim sadržajima ima funkciju uvođenja u vjeru i život.

»Crkva je kršćanski religiozni odgoj, općenito, i katehezu, kao odgoj u vjeri, posebno, uvijek smatrala svojom temeljnom i jednom od prvotnih svojih zadaća.«¹⁰ Zato svima u kršćanskoj zajednici omogućuje trajan odgoj u vjeri. U skladu s tim njeguje kršćanski religiozni odgoj u najranijem djetinjstvu i predškolskoj dobi, religiozni odgoj i katehezu djece školske dobi, religiozni odgoj i katehezu mladeži i trajno kršćansko oblikovanje odraslih. Važan oblik odgoja u vjeri je priprava za slavljenje i primanje sakramenata kršćanske inicijacije – sakramenata krštenja, ispovijedi, euharistije, potvrde, ženidbe. Takva priprava se očituje u sustavnom uvođenju u vjeru i život kršćanske zajednice, u odgovarajućem poučavanju i odgajanju ne samo djece i mladeži nego i njihovih roditelja, kumova i ostalih članova zajednice.¹¹

U nagovorima o Evanđelju nedjeljom i blagdanima župnici poučavaju narod o tome »koje poroke treba izbjegavati i koje kreposti slijediti«. Pučka kateheza je šira pouka koja, osim uobičajene propovijedi, na pristupačan način tumači katekizam odraslim vjernicima. Sadržajno obuhvaća Simbole, Sakramente, Deset Božjih zapovijedi, nedjeljne misne molitve, crkvene zapovijedi.¹²

Važnu ulogu u produljivanju religioznog odgoja, moralnog izgrađivanja i njegovanja smisla za duhovne vrijednosti ima vjerski tisak – novine: Glas koncila, Zvona (Rijeka), Naša ognjišta (Tomislavgrad); glasnici: »MI« – glasnik katoličke mladeži, Veritas – glasnik sv. Antuna Padovanskog, Glasnik Srca Isusova i Marijina, Glasnik sv. Josipa, Brat Franjo – glasnik franjevačkih zajednica; revije: Kana; časopisi: Kateheza, Obnovljeni život, Spectrum i drugi.

Važan i koristan izvor populariziranja i širenja odgojnih vrijednosti je vjerska literatura u vjeronaučnim udžbenicima i priručnicima, slikovnicama za predškolsku i školsku djecu, vjeronaučnoj i drugoj katehetskoj građi.¹³ Tiskaju se djela i iz područja pedagogije, pedagoške psihologije, teologije, etike, sociologije i drugih pedagoški relevantnih područja. Takva su izdanja Filozofsko-teološkog instituta DI u Zagrebu, Biskupskog ordinarijata Đakovo, Katehetskog salezijanskog centra u Zagrebu, Kršća-

9 *Radosno naviještanje Evanđelja i odgoj u vjeri*, nav. dj., str. 86.

10 *Isto*, str. 12.

11 *Isto*, str. 103-106.

12 *Religijsko-pedagoško katehetski leksikon*, nav. dj., 615.

13 *Radosno naviještanje Evanđelja i odgoj u vjeri*, nav. dj., str. 89.

nske sadašnjosti i drugih vjerskih ustanova. Djela V. Pozaića, M. Szenmártonia, I. Kopreka, Ž. Bezića, V. Dermote, A. Trstenjaka i drugih katoličkih pisaca treba toplo preporučiti roditeljima, učiteljima-odgojiteljima te svim vjernicima.

Vrlo učinkoviti mediji odgojnog djelovanja su vjerski radijski i televizijski programi. Takvi su programi Religijske kulture, emisije Hrvatske televizije: »Mir i dobro« i »U početku bijaše riječ«, emisija Omladinske televizije: »In medias res«, emisija Hrvatskog radija: »Duhovna misao« i druge. Mogućnosti radijskog i televizijskog pedagoškog djelovanja, u funkciji vjerskog odgoja i odgoja uopće, zasad su još nedovoljno iskorištene.

Spomenut ćemo još i apostolat vjernika, a to je, u novom crkvenom viđenju, »sudjelovanje svih članova Božjeg naroda u Kristovu spasiteljskom poslanju«, odnosno u »spasiteljskoj misiji Crkve«. Uvođenje u apostolat sastavni je dio dozrijevanja u vjeri Crkve i jedna od bitnih zadaća kateheze. Kršćanski je poziv po svojoj naravi i poziv na apostolat. »Čovjek koji je evangeliziran sâm počinje evangelizirati.«¹⁴ Teško je i zamisliti da bi netko prihvatio vjeru i predao se Kraljevstvu, a da i sâm osobno ne počne svjedočiti i naviještati. Ali istodobno »živjeti za Kraljevstvo Božje na nebu obvezuje kršćanina da već ovdje na zemlji objavljuje pravednost i ljepotu toga Kraljevstva punim poštenjem života, savjesnošću i marljivošću u građanskim dužnostima, izvršujući ljubav i pravednost u svim odnosima.«¹⁵

Cjelokupni duhovni i svjetovni život – obiteljski, poslovni, društveni, politički, kulturni – jedna je živa cjelina, zato laici svojim kršćanskim življenjem sjedinjuju sva ta područja života i tako evangeliziraju sav vremenit poredak. To je prigoda i obveza svjetovnih vjernika i u tomu se nezamjenjivi. A »ako je jednaka obveza u kršćaninu da kršćanski živi i ona da apostolski djeluje, tada nitko ne može razvijati kršćanski život a da apostolski ne djeluje.«¹⁶

Time svi kršćani postaju odgojitelji. Kršćanske obitelji pojavljuje se kao male »kućne crkve«, a laici preuzimlju ulogu apostola istine, dobrote i pravednosti. Crkva se kao odgojni čimbenik uključuje u tijek izgrađivanja ljudske osobnosti i uvelike potpomaže postupke u funkciji uklanjanja negativnih posljedica odgojne krize i podržava nastojanja za reafirmacijom i oživotvorenjem odgojnih vrijednosti.

14 *Religijsko-pedagoško katehetski leksikon*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 1991, str. 33-34.

15 *Radosno naviještanje Evanđelja i odgoj u vjeri*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1992, str. 43.

16 R. Brajičić: *Dekret o apostolatu laika* (Apostolican actuositatem), Filozofsko-teološki institut DI, Zagreb, 1990, str. 293.

THE CHURCH AS EDUCATIONAL FACTOR

Ante Vukasović

Summary

This paper is dedicated to the Church as educational factor. The author shows that educational activities are immanent to the institution of the Church. The Church has always been apostolate, testimony, announcement, mission, evangelisation, pastoral, catechesis; all these concepts encompass educational efforts in the function of faith, but also the process of liberating, humanizing education and propagating universal values. Concrete forms of Church educational work also presented.

The author emphasizes the importance of family, school, and Church as the three most important educational factors. By harmonizing their pedagogical activities, educational values can be enhanced, human values realized, and the devastating effects of ethical nihilism kept under control.

